B.A./3rd Sem (H)/SNSK/22(CBCS)

2022

3rd Semester Examination

SANSKRIT (Honours)

Paper : GE 3-T

[CBCS]

Full Marks : 60 Time : 3 Hours

The figures in the margin indicate full marks. Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable.

[Indian Aesthetics]

1. यथामति दश प्रश्नाः समाधेयाः । 2×10=20

১। যেকোনো ***দশটি*** প্রশ্নের উত্তর দাও। ২×১০=২০

(क) अलंकारशास्त्रे कस्तावद् रसः ?

(ক) অলংকারশাস্ত্রমতে রস কি?

(ख) रसनिष्पत्तिविषये अभिनवगुप्तस्य मतं किम् ?

(খ) রসনিষ্পত্তিবিষয়ক অভিনবগুপ্তের মতের নাম কি?

(ग) भरतमते कति रसाः विद्यन्ते ? तेषां नामानि लिख्यन्ताम् ।

(গ) ভরতের মতে রস কয় প্রকার? সেগুলির নাম লেখ।

(घ) "रीतिरात्मा काव्यस्य" — कस्योक्तिः ? 'रीतिः' — का ?

(ঘ) "রীতিরাত্মা কাব্যস্য" — উক্তিটি কার? 'রীতি' কি?

(ङ) आनन्दवर्धनमतानुसारेण विच्छित्तिः इति शब्दस्य किं तात्पर्यमस्ति ?

(ঙ) আনন্দবর্ধনমতে বিচ্ছিত্তি শব্দটির কি তাৎপর্য?

(च) भामहमते काव्यस्य प्रयोजनं किम् ?

(চ) ভামহের মতে কাব্যের প্রয়োজন কি?

(छ) जगन्नाथदिशा काव्यकारणम् उल्लिख्यताम्।

(ছ) জগন্নাথমতে কাব্যের কারণগুলি উল্লেখ কর।

(ज) रसनिष्पत्तौ को नाम अनुभावः ?

(জ) রসনিষ্পত্তিতে অনুভাব বলতে কি বোঝ?

(झ) अभिज्ञानशकुन्तलमिति नाटकस्य अङ्गिरसः कः ?

(ঝ) অভিজ্ঞানশকুন্তলম নাটকের অঙ্গীরস কি?

(ञ) दण्डिसम्मतानि काव्यकारणानि उल्लिखन्ताम्।

(ঞ) দণ্ডীসম্মত কাব্যকারণগুলি কি?

(ट) विभावाः कति सन्ति ? तेषां नामानि उल्लिख्यन्ताम्।

(ট) বিভাব কয় প্রকার ও কি কি?

(ठ) रससाधारणीकृतौ मानसिकदशाः कति विद्यन्ते ? तेषां नामानि च लिख्यन्ताम्।

(ঠ) রসসাধারণীকরণে মানসিক অবস্থা কয় প্রকার ও কি কি?

(ड) रससूत्रेषु उत्पत्तिवादस्य प्रवक्ता कः ?

(ড) রসসূত্রে উৎপত্তিবাদের প্রবক্তা কে?

(ढ) आचार्यकुन्तकमते वक्रोक्तिः का ?

(ঢ) আচার্য কুন্তকমতে বক্রোক্তি কি?

(ण) नाट्यशास्त्रकारमते स्थायिभावाः कति ? तेषां नामानि उल्लिख्यन्ताम्।

(ণ) নাট্যশাস্ত্রকারমতে স্থায়ীভাব কয়টি ও কি কি?

2. संस्कृतभाषया देवनागरीलिप्या च अधोलिखितेषु *चत्वारः* प्रश्नाः समाधेयाः ।

5×4=20

২। সংস্কৃত ভাষায় ও দেবনাগরী লিপিতে যেকোনো *চারটি* প্রশ্নের উত্তর দাও।

৫×৪=২০

(क) "शब्दार्थयोरस्थिरा ये धर्माः शोभातिशायिनः ।
रसादीनुपकुर्वन्तो अलंकारास्ते अङ्गदादिवत् ।।"

—इति व्याख्यायताम्।

(ক) "শব্দার্থয়োরস্থিরা যে ধর্মাঃ শোভাতিশায়িনঃ।
রসাদীনুপকুর্বন্তো অলংকারাস্তে অঙ্গদাদিবত্।।" — ব্যাখ্যা কর।

P.T.O.

(ख) रसस्य अभिव्यक्तिवादः कः ? संक्षेपेण आलोच्यताम्।

(খ) রসের অভিব্যক্তিবাদ বলতে কি বোঝ? সংক্ষেপে আলোচনা কর।

(ग) शब्दस्य अभिधाशक्तिविषये विश्वनाथस्य मतमालोच्यताम्।

(গ) শব্দের অভিধাশক্তি বিষয়ে বিশ্বনাথের মত আলোচনা কর।

(घ) 'काव्यं ग्राह्यमलंकारात्' — इति सूत्रं समासेन व्याख्यायताम्।

(ঘ) 'কাব্যং গ্রাহ্যমলংকারাত্' — এই সূত্রটি সংক্ষেপে ব্যাখ্যা কর।

(ङ) भरतमते हास्यरसस्य स्वरूपं निरूप्यताम्।

(ঙ) ভরতের মতে হাস্যরসের স্বরূপ আলোচনা কর।

(च) आनन्दवर्धनमते ध्वनेः भेदाः कति ? तेषामेकस्य आलोचना कर्तव्या।

(চ) আনন্দবর্ধন মতে ধ্বনি কয়প্রকার? যেকোন একপ্রকার ধ্বনির আলোচনা কর।

3. अधोनिर्दिष्टेषु *द्वयोः* प्रश्नयोरुत्तरं प्रदेयम्। 10×2=20

৩। যেকোনো *দুইটি* প্রশ্নের উত্তর দাও। ১০×২=২০

(क) आचार्यवामनदिशा दश काव्यगुणाः विवरणीयाः।

(ক) আচার্য বামনমতে দশপ্রকার কাব্যগুণের বিবরণ দাও।

(ख) 'विभावानुभाव-व्यभिचारिसंयोगाद् रसनिष्पत्तिः'—इति सूत्रं समासेन व्याख्यायताम्।

(খ) 'বিভাবানুভাব-ব্যভিচারিসংযোগাদ্ রসনিষ্পত্তিঃ' — এই রসবিষয়ক সূত্রটি সংক্ষেপে ব্যাখ্যা কর।

(ग) संस्कृतालंकारशास्त्रे ध्वनिकारस्यावदानम् आलोच्यताम्।

(গ) সংস্কৃত অলংকার শাস্ত্রে ধ্বনিকারের অবদান আলোচনা কর।

(घ) विश्वनाथप्रदत्तं काव्यलक्षणम् विचार्यताम्।

(ঘ) বিশ্বনাথকর্তৃক প্রদত্ত কাব্যলক্ষণ বিচার কর।

P.T.O.

OR

[Fundamentals of Indian Philosophy]

1. संस्कृतभाषया देवनागरी लिप्या च यथेच्छं दशप्रश्ना समाधेयाः ।

$2 \times 10 = 20$

১। যেকোনো ***দশটি*** প্রশ্নের উত্তর সংস্কৃত ভাষায় এবং দেবনাগরী লিপিতে লেখ। ২×১০=২০

(क) योगदर्शने कति प्रमाणानि सन्ति ? तानि च कानि ?

(ক) যোগদর্শনে কয়টি প্রমাণ স্বীকার করা হয়েছে? সেগুলি কি কি?

(ख) न्यायवर्त्तिकग्रन्थस्य रचयिता कः ? संख्यकारिका केन विरचिता ?

(খ) ন্যায়বার্ত্তিক গ্রন্থের রচয়িতা কে? সাংখ্যকারিকা কে রচনা করেন?

(ग) न्यायदर्शने कति प्रमाणानि स्वीकृतानि ? कानि च तानि ?

(গ) ন্যায়দর্শনে কয়টি প্রমাণ স্বীকার করা হয়েছে? সেগুলি কি কি?

(घ) जैनदर्शनानुसारतः त्रिरन्तं किम् ?

(ঘ) জৈনদর্শন অনুসারে ত্রিরত্ন কি?

(ङ) बैशेषिकदर्शने कति पदार्थाः सन्ति ? के च ते ?

(ঙ) বৈশেষিক দর্শনে কয়টি পদার্থ স্বীকার করা হয়েছে? সেগুলি কি কি?

(च) सांख्यदर्शनस्य प्रथमः प्रवक्ता कः ? तेन विरचितग्रन्थस्य नाम किम् ?

(চ) সাংখ্যদর্শনের প্রথম প্রবক্তা কে? তার রচিত গ্রন্থের নাম কি?

(छ) सर्वदर्शनसंग्रहग्रन्थस्य रचयिता कः ? भामती टीका केन विरचिता ?

(ছ) সর্বদর্শনসংগ্রহ গ্রন্থের রচয়িতা কে? ভামতী টীকা কে রচনা করেন?

(ज) न्यायदर्शनस्य प्रवक्ता कः ? न्यायसूत्रे कति सूत्राणि सन्ति।

(জ) ন্যায় দর্শনের প্রবক্তা কে? ন্যায়সূত্রে কয়টি সূত্র রয়েছে?

(झ) चत्वारि आर्यसत्यानि कानि ?

(ঝ) চারটি আর্যসত্য কি কি?

(ञ) चार्वाकशब्दस्य कोऽर्थः ? चार्वाकमते आत्मा कः ?

(ঞ) চার্বাক শব্দের অর্থ কি? চার্বাক মতে আত্মা কে?

(ट) मीमांसादर्शनस्य मुख्यभाष्यकारः कः ? तेन विरचितस्य ग्रन्थस्य नाम किम् ?

(ট) মীমাংসা দর্শনের মুখ্য ভাষ্যকার কে? তার রচিত গ্রন্থের নাম কি?

(ठ) कुमारिलभट्टेन विरचितस्य टीकाग्रन्थद्वयस्य नाम किम् ?

(ঠ) কুমারিল ভট্ট রচিত দুটি টীকা গ্রন্থের নাম কি?

P.T.O.

(ङ) दर्शनशब्दस्य कोऽर्थः ? कानि आस्तिकदर्शनानि ?

(ঙ) দর্শন শব্দের অর্থ কি? আস্তিক দর্শনগুলি কি কি?

(ढ) योगदर्शने कति प्रमाणानि सन्ति ? तानि च कानि ?

(ঢ) যোগ দর্শনে কয়টি প্রমাণ স্বীকার করা হয়েছে? সেগুলি কি কি?

(ण) तत्त्वचिन्तामणिग्रन्थस्य रचयिता कः ? सांख्यप्रवचनभाष्यम् केन विरचितम् ?

(ণ) তত্ত্বচিন্তামণি গ্রন্থের রচয়িতা কে? সাংখ্যপ্রবচনভাষ্য কে রচনা করেন?

2. यथेच्छं *चत्वारः* प्रश्नाः समाधेयाः। एकस्य प्रश्नस्योत्तरम् अवश्यमेव संस्कृतभाषया देवनागरीलिप्या च प्रदेयम्। 5×4=20

২। যেকোনো *চারটি* প্রশ্নের উত্তর দাও। একটি প্রশ্নের উত্তর অবশ্যই সংস্কৃত ভাষায় ও দেবনাগরী লিপিতে লেখ। ৫×৪=২০

(क) को नाम स्याद्वादः ? जैनमतानुसारं स्याद्वादः आलोच्यताम् ?

(ক) স্যাদ্বাদ কি? জৈন মতানুযায়ী স্যাদ্বাদ আলোচনা কর।

(ख) तर्कसंग्रहानुसारतः कति द्रव्याणि ? कानि च तानि ? कानि च कर्माणि ? सामान्यस्य लक्षणं किम् ? कुत्र च सामान्यं वर्त्तते ? के तावत् जातिबाधकाः ?

(খ) তর্কসংগ্রহ অনুযায়ী দ্রব্য কয়টি? কি কি? কর্মগুলি কি কি? সামান্যের লক্ষণ কি? সামান্য কোথায় থাকে? জাতিবাধকগুলি কি কি?

(ग) टीका लेख्या : अद्वैतमते जगत्स्वरूपम्।

(গ) টীকা লেখ : অদ্বৈতমতে জগতের স্বরূপ।

(घ) मीमांसामते स्वतःप्रामाण्यवादः आलोच्यताम्।

(ঘ) মীমাংসকদের মতানুসারে স্বতঃপ্রামাণ্যবাদ আলোচনা কর।

(ङ) सांख्यकारिकानुसारतः सत्कार्यवादः आलोच्यताम्।

(ঙ) সাংখ্যকারিকা অনুসারে সৎকার্যবাদ আলোচনা কর।

(च) बौद्धदर्शनस्य मुख्यग्रन्थस्य नाम किम्? भवचक्रम् किं भवति? के च तावत् पञ्चस्कन्धाः? बौद्धदर्शनस्य शाखाद्वयम् किम्?

(চ) বৌদ্ধ দর্শনের মুখ্যগ্রন্থের নাম কি? ভবচক্র কি? পঞ্চস্কন্ধ কি? বৌদ্ধ দর্শনের দুটি শাখার নাম কি?

3. प्रश्नद्वयम् समाधेयम्। 10×2=20

৩। যেকোনো *দুইটি* প্রশ্নের উত্তর দাও। ১০×২=২০

(क) 'चेतन्यविशिष्टदेह एव आत्मा' — सम्यगालोच्यताम्।

(ক) 'চৈতন্যবিশিষ্ট দেহই হল আত্মা' — যথাযথ আলোচনা কর।

(ख) सांख्यसम्मतं पुरुषबहुत्वं आलोच्यताम्।

(খ) সাংখ্যদর্শন অনুযায়ী বহুপুরুষবাদ আলোচনা কর।

P.T.O.

(ग) बौद्धसम्मतो विज्ञानवादः पर्यालोचनीयः।

(গ) বৌদ্ধমতানুযায়ী বিজ্ঞানবাদ আলোচনা কর।

(घ) भारतीयदर्शने कर्मवादविषये सम्यगालोच्यताम्।

(ঘ) ভারতীয় দর্শনে কর্মবাদ বিষয়ে যথাযথ আলোচনা কর।

OR

[Ancient Indian Polity]

1. यथेच्छ **दश** प्रश्नाः समाधेयाः। उत्तरं संस्कृतभाषया देवनागरीलिप्या च देयम्। 2×10=20

১। যেকোনো ***দশটি*** প্রশ্নের উত্তর দাও। (সংস্কৃত ভাষায় ও দেবনাগরী লিপিতে) ২×১০=২০

(क) प्राचीनभारतीयराजनीतिशास्त्रस्य अन्यत् नामद्वयं किम्?

(ক) প্রাচীন ভারতীয় রাজনীতিশাস্ত্রের অন্য দুটি নাম কি?

(ख) अर्थशास्त्रस्य रचयिता कः? अत्र कति अधिकरणानि सन्ति?

(খ) অর্থশাস্ত্রের রচয়িতা কে? এর কটি অধিকরণ আছে?

(ग) मन्त्रभेदः कः? अस्य परिणामः कः?

(গ) মন্ত্রভেদ কি? এর পরিণাম কি হয়?

(घ) कौटिल्यमते मन्त्रिणां परिषदि कति सदस्याः स्युः?

(ঘ) কৌটিল্যের মতে মন্ত্রীদের পরিষদে কতজন সদস্য থাকবেন?

(ङ) मनुमते धर्मानुशासनस्य पादचतुष्टयं किम्?

(ঙ) মনুর মতে ধর্মানুশাসনের চতুষ্পাদ কি?

P.T.O.

(च) श्रेणीधर्मः कः ?

(চ) শ্রেণীধর্ম বলতে কি বোঝ?

(छ) ऐतरेयब्राह्मणानुसारं द्वयोः राज्ययोः नाम लिखत।

(ছ) ঐতরেয় ব্রাহ্মণানুসারে দুটি রাজ্যের নাম লেখ।

(ज) 'पूग' — इत्यनेन किं बोध्यते ?

(জ) 'পূগ' বলতে কি বোঝ?

(झ) उपायचतुष्टयं किम् ?

(ঝ) উপায়চতুষ্টয় কি?

(ञ) द्वयोः प्रसिद्धयोः नीतिशास्त्रयोः नाम लिखत।

(ঞ) দুটি প্রসিদ্ধ নীতিশাস্ত্রের নাম লেখ।

(ट) धर्मशास्त्रस्य नामान्तरं किम् ? नामकरणस्य कारणं किम् ?

(ট) ধর্মশাস্ত্রের অন্য নাম কি? নামকরণের কারণ কি?

(ठ) कौटिल्यमते दण्डनीतेः उपयोगिता का ?

(ঠ) কৌটিল্যের মতে দণ্ডনীতির উপযোগিতা কি?

(ड) 'विदथ' — इति पदेन किं बोध्यते ?

(ড) 'বিদথ' — এই পদের দ্বারা কি বোঝা যায়?

(ढ) भारतीयधर्मशास्त्राणां प्राचीनतमः उत्सः कः ? द्वयोः प्रसिद्धयोः धर्मशास्त्रकारयोः नाम लिखत।

(ঢ) ধর্মশাস্ত্রগুলির প্রাচীনতম উৎস কি? দুজন প্রসিদ্ধ ধর্মশাস্ত্রকারের নাম লেখ।

(ण) कौटिल्यमते आदर्शस्य अमात्यस्य कति गुणाः ? तेषु द्वयोः गुणयोः नाम लिखत।

(ণ) কৌটিল্যের মতে আদর্শ অমাত্যের কটি গুণ থাকে? যে কোন দুটি গুণের নাম লেখ।

2. यथेच्छं *चत्वारः* प्रश्नाः समाधेयाः। एकस्य प्रश्नस्योत्तरम् अवश्यमेव संस्कृतभाषया देवनागरीलिप्या च प्रदेयम्। 5×4=20

২। যেকোনো *চারটি* প্রশ্নের উত্তর দাও। একটি প্রশ্নের উত্তর অবশ্যই সংস্কৃত ভাষায় ও দেবনাগরী লিপিতে প্রদেয়। ৫×৪=২০

(क) मनुसंहितायाः सप्तमाध्यायानुसारं दण्डस्य स्वरूपमालोचयत।

(ক) মনুসংহিতার সপ্তমাধ্যায় অনুসরণে দণ্ডের স্বরূপ আলোচনা কর।

(ख) मात्स्यन्याय — विषये एका टीका लेख्या।

(খ) মাৎস্যন্যায় — বিষয়ে একটি টীকা লেখ।

P.T.O.

(ग) अथर्ववेदस्य सप्तमकाण्डानुसारं सभायाः समितेश्च भूमिकां वर्णयत।

(গ) অথর্ববেদের সপ্তমকাণ্ড অনুসরণে সভা ও সমিতির ভূমিকা আলোচনা কর।

(घ) प्राड्विवाक इति विषये संक्षेपेण आलोचयत।

(ঘ) প্রাড্‌বিবাক বিষয়ে সংক্ষেপে আলোচনা কর।

(ङ) व्यवहारचतुष्पदस्य परिचयः प्रदेयः।

(ঙ) চতুষ্পদব্যবহারের পরিচয় প্রদান কর।

(च) शुक्रनीत्यनुसारं राज्ञः उत्तराधिकारः निर्णेयः।

(চ) শুক্রনীতির অনুসরণে রাজার উত্তরাধিকার নির্ণয় কর।

3. *प्रश्नद्वयं* समाधेयम्। 10×2=20

৩। যেকোনো *দুইটি* প্রশ্নের উত্তর দাও। ১০×২=২০

(क) प्राचीनभारतीयराजनीतिशास्त्रानुसारं राज्ञः ऐश्वरिकता विचारणीया।

(ক) প্রাচীন ভারতীয় রাজনীতিশাস্ত্রানুসারে রাজার ঐশ্বরিকতা বিচার কর।

(ख) षाड्गुण्यविषये एकः प्रबन्धः लेख्यः।

(খ) ষাড়্‌গুণ্য বিষয়ে একটি প্রবন্ধ লেখ।

(ग) प्राचीनभारतीयराजनीतिशास्त्रानुसारम् आदर्शकरव्यवस्थायाः वैशिष्ट्यानि आलोचयत।

(গ) প্রাচীন ভারতীয় রাজনীতিশাস্ত্রসম্মত আদর্শ কর ব্যবস্থার বৈশিষ্ট্যগুলি আলোচনা কর।

(घ) राष्ट्रस्य सप्ताङ्गविषये प्रबन्धमेकं लिखत।

(ঘ) রাষ্ট্রের সপ্তাঙ্গ বিষয়ে একটি প্রবন্ধ রচনা কর।